

İDEALİ, İDDİASI OLAN BİR DERGİ: YENİ İNSANLIK

Mehmet Can DOĞAN

Yeni *İnsanlık* dergisi, “estetik, ahlak, tabiat” sunumuyla İstanbul’da 15 Şubat 1940’ta yayın dünyasına girer ve Mayıs 1940’ta yayımlanan dördüncü sayısıyla kapanır.¹ Derginin “imtiyaz sahibi”, Hasan Tanrıkut; “neşriyat müdürü”, Şahabettin Suntekin’dir. Sade ve özenle tasarlanmış bir kapakla sunulan derginin her sayısı 32 sayfadır. *Yeni İnsanlık*’ın kapağı gibi iç tasarımına da özen gösterildiği dikkati çeker. Bununla birlikte, dönemin dizgi tekniğinin getirdiği bir sorun olarak bazı yazıların kimi kısımlarının ilerleyen sayfalara aktarılmış olduğu görülür. Dergi, kapak ve iç tasarımındaki özene rağmen görsel malzeme kullanımı açısından zayıftır. İkinci sayının kapağında, Homeros’un bir heykelinin fotoğrafı görseli; üçüncü sayının kapağında da Hilmi Ziya Ülken’in fotoğrafı kullanılmıştır. Dergide, bunlar dışında, görsel ögeye rastlanmaz. Kapak görselleri, derginin “atılımı”nı gösteren ve “dikkati”ni yansıtan birer göstergedir. İkinci sayıdan itibaren *İlyada*’nın Türkçe çevirisi derginin eki olarak verildiğinden, hem bu atılımı göstermek hem de *Yeni İnsanlık*’ın “klasik hümanizm”e yakınlığını işaret etmek için Homeros heykelinin fotoğrafı kullanılmıştır. Hilmi Ziya Ülken’in fotoğrafının kullanılmasında da düşünsel etkenin yönlendiriciliği bellidir. Derginin imtiyaz sahibi Hasan Tanrıkut, Hilmi Ziya’nın öğrencisi olmakla birlikte “hocanın fotoğrafı”nın kapağa konulmasını hazırlayan etken, bu bağdan öte “entelektüel” bir ilgiyle açıklanabilir. Hilmi Ziya Ülken, *Yeni İnsanlık* dergisinin oluşumu ve iddiasını yönlendiren entelektüel bir figür olarak belirir. Onun fark edilmesini sağlayan, elbette, Hasan Tanrıkut’un hocası

1 Dönemin içinde olan Salâh Bırsel, *Yeni İnsanlık*’ın üç sayı çıktığını kaydeder (*Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1983, s. 127). Bu hatalı bilgi, derginin kütüphanelerimizde koleksiyonu bulunmadığı için hoş görülmelidir. Biz bu yazıda, özel kitaplığımızdaki dört sayıdan oluşan tam koleksiyonu kullandık.

olmasıdır ama dergide hoca-öğrenci hiyerarşisinde gelişen bir tutum değil, “eşitler diyalogu” denebilecek bir söylem belirginleşir. Hilmi Ziya dikkati, derginin adıyla da bir gösterge değeri taşır. 15 Nisan 1938-Ağustos 1943 tarihleri arasında İstanbul’da 25 sayı yayımlanan *İnsan* dergisinin “sahibi ve müdürü” Hilmi Ziya Ülken’dir. *İnsan*’da Hasan Tanrıkut’un hem adıyla hem de müstearı olan Doğan Ruşenay imzasıyla yazıları çıkmıştır. *İnsan* dergisi, “klasik hümanizm”e değil, Aydınlanma sonrasında beliren ve hümanist düşüncenin aklı öne çıkararak yeni dönemindeki görüşleri referans almıştır. *Yeni İnsanlık*’ta ise bu referansa kuşkuyla yaklaşılır; hatta Aydınlanma sonrasında oluşan “rasyonalist” tutum eleştirilir. Derginin en önemli iddialarından biri de bu eleştirelilikte belirginleşir. *İnsan*’ın Rönesans ve “akılcı ilerleme” tutkusuna karşı *Yeni İnsanlık*’ın “maneviyatçılığı”, adındaki “yeni” sıfatını berrak bir biçimde açıklar. Ayrıca, “insan”ın “insanlık”a evrilmesi de derginin iddiasının “bir sistem” olarak düşünüldüğünün işaretidir.

Yeni İnsanlık’ın çıkışını sağlayan maddi kaynak hakkında Hasan İzzettin Dinamo’nun anılarında verdiği bilgiler dikkat çekicidir. Hasan Tanrıkut, Dinamo’ya, derginin özel ders verdiği bir öğrencisinin babası tarafından finanse edildiğini söylemiştir.² Derginin arka kapağında ve kapak içlerinde yer alan reklamların da maddi kaynağa dâhil olduğu söylenebilir. Özellikle ilk üç sayının arka kapaklarındaki iş yeri reklamları, maddi destek olması bakımından anılabilir. Diğerlerini maddi destek getiren reklamdan çok, yeni yayınların duyurusu olarak değerlendirmek gerekir. Kitabevi, kitap ve dergi duyuruları, *Yeni İnsanlık*’ın yaygınlaştırılmasına ve yazar kadrosunun desteklenmesine matuf çabalar gibi görünür.

Somut göstergeler değerlendirilirken son olarak derginin eklerine de dikkat çekmek gerekir. Bunlar, *Yeni İnsanlık*’ın okuyucuyu “promosyon” yoluyla kazanmasına yönelik bir çaba olduğu kadar ufkunu yansıtmaya bakımından da anlmalıdır. Derginin ikinci sayısından başlayarak Hasan İzzettin Dinamo’nun “üç lisandan karşılaştırarak çevir[diği]” *İlyada*, formalar hâlinde ek olarak verilir. Bu çeviride dikkat çekici nokta, çevirmenin karşılaştırdığı diller arasında metnin özgün dilinin olmayışıdır. Dinamo, anılarında, *İlyada*’yı Fransızca, İngilizce ve Almancasından karşılaştırarak çevirdiğini açıklar.

Derginin diğer eki, son sayıda görünür. “Yeni İnsanlık Neşriyatından” sunumu ve “Symbolism” adıyla yayımlanan dört sayfalık ek, Withehead’ın

2 Hasan İzzettin Dinamo, *İkinci Dünya Savaşı’ndan Edebiyat Anıları*, De Yayınevi, İstanbul, 1984.

aynı adlı kitabından çevrilmiştir. Çevirmen açıklamasında Dr. Hilmi Ziya-Peyami adları yer alır.

Derginin eki olarak verilmesi planlanan ve üçüncü sayıda yayımlanan bir liste, hem derginin yazar kadrosunu hem de ufkunu görmek açısından uyarıcıdır. Her bir sayının eki olarak forma forma verileceği belirtilen kitaplar, *Yeni İnsanlık*'a uzun bir ömür biçildiğinin de işaretidir fakat bu, sadece niyet olarak kalmıştır. Hasan İzzettin Dinamo'nun tanıklıktan çok söylen-tiden çıkardığı bilgiye göre *Yeni İnsanlık*, "yönetim" tarafından ve "dolaylı yoldan" kapatılmıştır.³

Yeni İnsanlık'ın İddiası

Yeni İnsanlık, "maddiyatçılık" a karşı bir söylemle ortaya çıkar. Birinci sayının "Ön Söz"ünde, derginin iddiası ilan edilir. Reform'un "insan" düşüncesine milat olarak alındığı açıktır. Reform'la birlikte Orta Çağ karanlığından çıkıldığı, "yeni bir devir" başladığı; Fransız Devrimi'nin bu yeni devre "ilim ve onun tatbika-tı" ile hız kazandırarak "makine ve maddiyatçılığı" getirdiği; bunun da "medeniyet" in kötülükleri olarak be-lirginleştiği ileri sürülerek derginin çıkış amacı şöyle vurgulanır:

"Gerçekten *materyalist kurunu vusta'nın fenalıkları gözle görülür bir hal almıştır. Biz bunu üç esaslı mefhumun inkırazında buluyoruz: estetik, ahlâk ve tabiat. Maddenin mevcudiyetini ve lüzumunu değil hâkimiyetini, makinayı değil onun zararlarını kaldırmak, dini bir daha inkâr etmek, estetik ve ahlâk üzerinde çalışmak ve onlar arasında bir rabıta tesis ederek yeni bir manevi müessese meydana getirmek suretiledir ki (Yeni İnsanlık) doğacaktır.*"⁴

Bu açıklamadan dergiyi çıkaranların "*makinalaşma*" ve bunu hazırlayan zihniyete karşı "*maneviyatçı*" bir tutum geliştirdiği söylenebilir. "Yeni

3 Hasan İzzettin Dinamo, *age.*, s. 84.

4 *Yeni İnsanlık* [imzasıyla], "Ön Söz", *Yeni İnsanlık*, S. 1, 15 Şubat 1940, s. 2. Alıntılarda özgün imla korunmuştur.

devir”in çıkmazı olarak belirlenen makineleşme ve bunun doğurduğu bunalımın aşılmasında “estetik, ahlak ve tabiat” paradigmalı yeni bir söylem önerilmektedir. Bunlar, bir “ihya” süreciyle belirginleştirilecek kavramlardır. Derginin sunumunda da yer alan bu üç kavram, Hasan Tanrıkut’un “Estetik-Ahlâk-Tabiat Prensiplerine Giriş” başlıklı yazısında, klasik hümanizmin ufku ve Rönesans sonrasındaki “maneviyatçı” filozofların düşünceleriyle yorumlanır.

Hasan Tanrıkut’un yukarıda anılan yazısı, derginin iddiasını somutlaştırmak bakımından önemlidir. Tanrıkut, “*Gayemiz amelî olduğu için felsefeyi ancak bir vasıta diye kullanacağız ve ilmî bir temele istinat edeceğiz: Madde ile enerjinin aynıyetine (Surether) hakikatine.*” der. Amacın “eylemek”, başka bir deyişle “hareket” olarak belirlenmesinde, “insanın ihtiyacına cevap arama” niyeti yönlendiricidir. Maneviyatı öne çıkarmakla birlikte Tanrıkut’un idealist olduğu söylenemez çünkü yazısında, düşüncesini belirleyen kaynağın esasını “tabiat” ve “ilim”in oluşturduğunu vurgulayarak “*tabiattan kendisinin en umumî vasfı olan hareketi, ilimden kendisinin en yeni keşfi olan Surether hakikatini*” aldığını belirtir. Düşüncesini “yerleştirme” kaygısı da taşıyan yazar, ahlakın kaynağını milletin değerlerinde bulduğunu ileri sürerek şöyle der: “*Biz ahlâk hareketine geçerken Türk dehasının anâneleşmiş en eski mahsulünü aradık ve bulduk. Bu mahsul Pantheismdir.*” Ahlakı panteizmde temellendirmekle birlikte, sözcüğün “mistik” çağrışımı ve kavramın tarihsel süreçte geçirdiği değişim nedeniyle onun yerine “Evrenoloji” sözcüğünü öneren ve kullanan Tanrıkut, “Evrenoloji”nin kavramsal olarak *Yeni İnsanlık*’in iddiasındaki “estetik, ahlak, tabiat” amacını karşıladığını savunur. “Tabiat”ı “hareket”le, “ahlak”ı “panteizm”le kavrayan düşünce sacayağının üçüncü dayanağı olan “estetik”, “ahlak”la sentezlenir. Yazar, “*Bedîi Ahlâk Nazariyesi(nin) estetik ve ahlâk durumlarının birleşmesinden yapıldığını*” ileri sürer. Böylece, sanat, praksis (amel/eylem/hareket) olarak öne çıkar çünkü “Bedîi Ahlâk Nazariyesi” diye belirlenen görüşte, eylem eserde somutlaşır. Tanrıkut, yazısının ilerleyen satırlarında, “Bedîi Ahlâk Nazariyesi”nin özelliklerini madde madde sıralar; aynı gayreti, “Evrenoloji” kavramını açıklarken de gösterir. Yazının sonunda, *Yeni İnsanlık*’in iddiasındaki “estetik, ahlak, tabiat” kavramlarının bu yeni yorumunun sadece Türkiye için değil Avrupa için de “şahsiyetsizlik”ten kurtuluşu göstereceği vurgulanır:

“Avrupa medeniyetinin, gayri maddî kıymetleri kendisile beraber yürütmemiş olmasından mütevellit bugünkü bütün müttefiklere şikâyet mevzuu olan çirkin vaziyetin bize verdiği dersle Anadoluyu medeniyet sahasına sokar-

ken ona aynı zamanda gayri maddî değerleri telkin etmeğe çalışmalıyız. Aksi takdirde tertemiz Anadolu çocuğunu bir şahsiyetsizlik uçurumuna yuvarlamış oluruz.”⁵

Yeni İnsanlık'ın ikinci sayısını açan başyazıda, derginin ilk sayısına getirilen eleştirilere değinilirken “*Yeni İnsanlık ideali olan bir mecmuadır*” denir ve onun idealinin anlaşılması için, ilk sayıdaki yazılardan özellikle “Estetik-Ahlâk-Tabiat Prensiplerine Giriş-I”ın okunması istenir. Derginin bütüncül yapısı, başka bir deyişle ortak söylemi belirginleştirilmek için de ilk sayıdaki bütün yazıların “aynı hedefe müteveccih” olduğu vurgulanır.⁶

Üçüncü sayının yine “*Yeni İnsanlık*” imzasıyla yayımlanan başyazısından, derginin “hüküm verici” tutumunun eleştirildiği bilgisi alınır. Hasan Tanrıkuş imzasını taşıyan yazıların hüküm verici olduğunu belirtmek gerekir. Bu eleştirilerin hüküm verici cümlelerle cevaplanması, ironik bir durumdur. Bu cümlelerden çıkan sonuç, şahsiyetin hükümleriyle belirginleştiği ve medeniyetin “hüküm verebilmişlerin eseri” olduğudur.

***Yeni İnsanlık*'ın Yazar Kadrosu ve İçeriği**

Derginin “imtiyaz sahibi” Hasan Tanrıkuş; 1930'ların salon dergisi *Resimli Hafta*'da birkaç şiir denemesi de yayımlanan bir edebiyat hevesli olarak görünmekle birlikte, asıl hocası Hilmi Ziya Ülken'in çıkardığı *İnsan* dergisinde yayımladığı yazılarla belirginleşen bir isimdir. *İnsan*'da felsefe odaklı denemeleriyle dergi ve kitap tanıtma yazıları yayımlanmıştır. *Yeni İnsanlık*'ın “ideali”ni ve iddiasını yansıtan yazılar, yukarıda dikkat çekildiği gibi, onun kaleminden çıkmıştır. Ayrıca “Doğan Ruşenay” müstearıyla da yazılar yazmıştır. *Yeni İnsanlık*'ta yazılarıyla yer alan bazı imzaların, ne o yıllarda ne de sonraki dönemlerde dergilerde görünmeyişi dikkate alarak onların da Hasan Tanrıkuş'un müstearı olduğu söylenebilir. İmzasız bazı yazıların da içeriği ve kendi imzasıyla yayımlananlar göz önünde bulundurularak onun tarafından yazıldığını söylemek mümkündür. Bunlardan özellikle her sayıda yayımlanan “Dede Korkut Böyle Söylüyordu” başlıklı yazılar dikkat çekicidir. Başlığıyla Nietzsche'nin *Böyle Buyurdu Zerdüşt* adıyla Türkçeye çevrilen kitabını hatırlatan yazılar, içeriği ve söyleyiş tarzıyla da anılan kitaptaki metinlere benzer. “Zerdüşt”ün yerli kültürel kaynak gözetilerek konuşturulduğu metinlerdir bunlar. Anlatıcı, Dede Korkut figürü üzerinden birey ve toplum çatışmasını yansıtır. Maddeci zihniyetin hâkim olduğu toplumdan

5 Hasan Tanrıkuş, “Estetik-Ahlâk-Tabiat Prensiplerine Giriş-I”, *Yeni İnsanlık*, S. 1, 15 Şubat 1940, s. 3-8.

6 *Yeni İnsanlık* [imzasıyla], “Birkaç Söz”, *Yeni İnsanlık*, S. 2, 15 Mart 1940, s. 2.

uzaklaşan Dede Korkut, sükûnu tabiatta bulur; bununla birlikte, hem kaygılı hem de huzursuz bir figür olarak canlandırılır. Huzursuzluğun ve kaygının temelinde, Aydınlanma sonrasında oluşan zihniyet vardır. Bu yüzden anlatıcı, esinlendiği “Zerdüş”ü de lanetler. Metin, bazen bir anlatıcının bakış açısından ilerletilir bazen de Dede Korkut’un monoloğu olarak düzenlenir. Şu pasaj metnin tarzını, içeriğini ve tonunu somutlaştırmak için anılabilir:

“Akşamla beraber yüreklere çökmüş sıkıntıyı meydana çıkaracağım. Ey nikbinlikte yüzdüğüne inanan dünya seni bedbin diye tavsif edeceğim. Bütün eşsiz yapıları, sayısız keşif ve icatları, bütün büyük kolaylıkları ve medeniyetle ben Dede Korkut bahtiyarlığına inanılan dünyayı bedbin ve belki ölü diye ilân ediyorum. Ölü dünya.. Bu kadar canlı bir şeyin ölü olması yürekler acısıdır. Ölü dünya, seni deli Zerdüş zehirledi sana panzehir getiriyorum.”⁷

Hasan Tanrıku, 1940’lı yıllarda yayımlanan edebiyatla ilgili yazılarında Doğan Ruşenay imzasını kullanmıştır. *Yeni İnsanlık*’ta derginin idealini ve iddiasını yansıtan fikri yazılarda kendi adını kullanan yazar, diğer bazı denemelerini Doğan Ruşenay imzasıyla yayımlar. “Mühim Bir Ahlâk Eseri: *Aşk Ahlâkı*” (S. 1), “Nurulâh Ataç Hakkında” (S. 2) ve “İyi İnsan Hakkında” (S. 3) başlıklı yazılarda da Tanrıku’nun iddialı yazılarını belirleyen kavrayış ve dikkat hâkimdir. *Yeni İnsanlık*’ın, -bu bağlamda Tanrıku’nun- Hilmi Ziya Ülken’e karşı eleştirel tutumu, derginin çıkış yazısında dik-kati çeker. Hem bu yazıda hem de Doğan Ruşenay imzalı “Mühim

Bir Ahlâk Eseri: *Aşk Ahlâkı*”nda, Ülken’in bütüncül ilk kitaplarından *Aşk Ahlâkı* ile *İnsanî Vatanperverlik*’ten övgüyle söz edilir; bu kitaplardaki maneviyatçı söylem öne çıkarılır; *Aşk Ahlâkı* için “*Yeni İnsanlığın ahlâk kitabı vü-cude gelinceye kadar okunabilecek yegâne ahlâk eseri*” denir. Ülken’in 1934’te

7 [İmzasız], “Dede Korkut Böyle Söylüyordu - 1”, *Yeni İnsanlık*, S. 1, 15 Şubat 1940, s. 8.

yayımladığı *Telifçiliğin Tenakuzları* adlı eseriyle maddeci görüşü benimseyip önceki düşüncelerinden saptığı ileri sürülür. Derginin ilk sayısında, “*Aşk Ahlâkı Müellifile Konuştum*” başlıklı bir söyleşi yayımlanarak ona da bu sapmayla ilgili sorular yöneltilir. Böylece onun artık izinden gidilen bir düşünce adamı olmadığı belirginleştirilir. Salâh Birsal, sonraki yıllarda Hasan Tanrıku’tun bu düşüncelerinden uzaklaşarak maddeci görüşü benimsediğini ve doktora çalışmasını da bu düşünce doğrultusunda yazdığını belirterek şu bilgiyi verir: “*Gelin görün, aradan zaman geçecek, Hasan Tanrıku’t, Hilmi Ziya’nın asistanı olacak ve Ülken, Hasan’ın doktorasını özdekçiliğe dayanan görüşler taşıdığı için geri çevirecektir.*”⁸ Henüz bu aşamaya gelmeden önceki bir süreci işaret eden *Yeni İnsanlık*’ta Hasan Tanrıku’tun, Hilmi Ziya’nın ilk dönemindeki görüşlerinin izinden gittiği açıktır. Dergide Ülken’e yoğunlaştırılan dikkat, onun zekâsına duyulan hayranlığın işaretidir. Bu bağlamda, “*Hilmi Ziya Hayatı, Eserleri, Sistemi*” (S. 3-4) başlıklı yazısı anılmalıdır.

Yeni İnsanlık’ın ufuk çizgisini belirleyen adlardan biri Hilmi Ziya Ülken’se diğeri de Nurullah Ataç’tır. Doğan Ruşenay’ın “*Nurullah Ataç Hakkında*” başlıklı yazısı, Ataç çizgisini gösteren ilk hamledir. Hayranlıkla yazılmış bu övgü yazısında, “*Nurullah Ataç en son neslin, hakikî Türk sanatını yapmağa başlamış olan neslin hareket noktası, mübeşşiri ve esasıdır.*” denir. Ayrıca siyasette Atatürk’ün, düşüncede Hilmi Ziya’nın ve edebiyatta Nurullah Ataç’ın “*Türk milletini muhtelif üç cepheden tam bir garp milleti haline getirmek üzere faaliyet göster[diği]*” vurgulanır. Ataç çizgisi, son sayıdaki “*Nurullah Ataç Neden Bir Dehâdir*” başlıklı yazıyla kalınlaştırılır. Ataç’ın neden “*dâhi*” olduğu sekiz maddede açıklanır.⁹

Yeni İnsanlık’ın düşünce yazılarında, felsefeye öncelik verilmiştir. Hasan Tanrıku’tun yazıları başta olmak üzere, Cemil Sena Ongun ile (“*Clazomenel’i Anaxagore*”, S. 1; “*Pythagore’un Fizyoloji, Psikoloji ve İlâhiyat Görüşü*”, S. 2) İbrahim Porteçin’in (“*Günümüzde Sokrat*” S. 1) yazıları bu bağlamda anılmalıdır.

Dergideki denemelerde eleştirel bir tutum geliştirildiği fark edilir. Hem düşünce yazılarında hem de edebiyat konulu denemelerde belirgin olan bu özellik, derginin söylemiyle de örtüşür. Mehmet Kaplan, “*İnsan Hakkında*” (S. 1) başlıklı denemesinde, “*Bu memlekette, küflenmiş ham madde halinde, binlerce adam var.*” deyip bu durumun ortadan kaldırılması için “*humanitéleri*

8 Salâh Birsal, *age.*, s. 131.

9 Nurullah Ataç, “*Yücelcilere Bir Mektup*” başlıklı yazısında, “*Bilgisi gibi düşüncesi de kıt bir delikanlı, benim için ‘dâhi’ demişti.*” der (*Ulus*, 6.2.1944).

bil[me]"nin kurtarıcı bir işlev göreceğini ileri sürer. Altan Sunar, "İnsana Dair"de (S. 1), her şeyde gayenin "insan" olduğunu ve "ölçü"nün de insan gözetilerek geliştirilmesi gerektiğini belirtir. Bülent Ekinci "Beğendiğim İnsan"da (S. 3-4), "*Yeni İnsanlık'ın ahlâk idealini tahakkuk ettiren*" insanda neler bulunması gerektiğini şöyle sıralar: "*Ahlâk, diğerkâmlık, feragat-i nefis, millî hars, cesaret-i medeniye, tabiatseverlik, relativist düşünce tarzı, harsa ehemmiyet vererek medenileşme*".

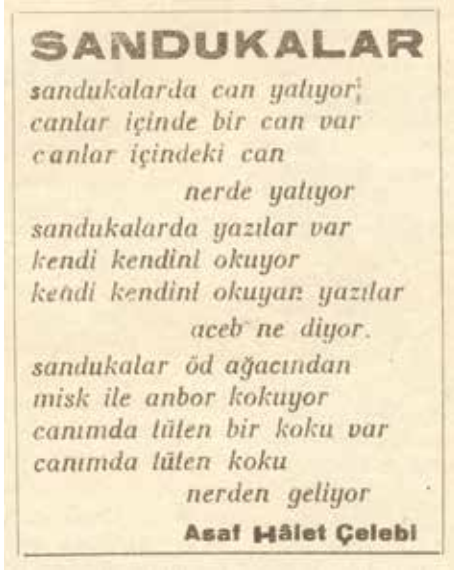
Rıfat Ilgaz, "Bu Memleket Böyle Ağlar"da (S. 1), toplumsal olaylar ve sorunlar karşısında yazar ve özellikle de şairlerin duyuş tarzını eleştirir. *Yeni İnsanlık*'ta şiiri duyuş tarzıyla öne çıkarılan ve "yeni nesil içinde kendine has imajlarla büyük bir dünyayı bir kaç mısraa sığdırma muvaffakiyetini göstermiş sanatkârlarımızdan" biri olarak sunulan Ilgaz'ın şu sözleri, eleştirelliğiyle dikkati çeker: "*Ortada ne aruz kaldı ne hece.. Hatta ne vezin kaldı ne kafiye. Bütün oyunlar ve sun'iliklerin ötesinde tertemiz bir şiir istiyoruz.*" Sabahattin Kudret de "Kaidelerin ve İtiyatların Aleyhinde" (S.1) başlıklı denemesinde, kuralların ve alışkanlıkların döneminin sonu geldiğini ileri sürer ve "*Kaideler, itiyatlar, zevkler (eskimiş ve devrile ayarını kaybetmiş zevkler). Hepsinin altına bir yekûn çizgisi çekmek lâzım geliyor.*" der. Muhtemelen Hasan Tanrıku tarafından yazılan ama imzasız yayımlanan "Ahmak Bir Sanatkâr"da (S. 2), Oscar Wilde *ahlak*, Tolstoy ise *söylem* ölçütüyle değerlendirilerek "*Wilde san'atkâr değildir çünkü san'atkâr her şeyden evvel (insan)dır. Tolstoy da san'atkâr değildir çünkü san'atkârı tamamen dinî olan kayıtlarla bağlamış*"tır yargısı verilir. Rüştü Şardağ, derginin 3. ve 4. sayılarında yayımlanan "Edebiyatımız ve İnsana Bağlılığı" başlıklı yazısında, edebiyat ve insan ilişkisini Rönesans sonrası Batı edebiyatındaki gelişmelerle sabitleyip bizim edebiyatımızda böyle bir gelişmenin olup olmadığını değerlendirir.

Derginin son iki sayısında yayımlanan Halide Edip imzalı "Shakespeare" başlıklı yazı, betimleyici soğukkanlılığı ile dergideki eleştirel tutumun uzağına düşer. Bunun nedeni, yazının dergi için değil Adıvar'ın İngiliz edebiyatı profesörlüğüne tayini münasebetiyle hazırlanmış olmasıdır. Metinde ansiklopedik genel bilgiler, betimleyici bir anlatımla aktarılmıştır; öyle ki Halide Edip'i haber verecek bir kabul veya red cümlesi bulmak güçtür.

Kitap eleştirileri ve değerlendirmelerinde, hem dönemin ilgilerini hem de sorunlarını görmek mümkündür. Baha Dürder, " 'Tepe' Romanı Tercemesi Münasebetiyle" başlıklı yazısında, dönemin edebî metin çevirisinde tanınmış isimlere öncelik verildiğinden yakını ve bu tutumdan uzaklaşan nadir örneklerden biri olarak *Tepe* adlı romanın çevirilmesindeki cesareti

över. Mebrure Sami, “Pearl Buck ve *Ana Romanı*”nda, hem 1938’de Nobel Edebiyat Ödülü verilen yazarı tanıtır hem de söz konusu romanla ilgili bilgi verir. İbrahim Hoyo de “*Sarı Esirler* ve Pearl Buck”ta, Türkçeye çevrilen başka bir kitabı üzerinden yazarın önemini belirginleştirir.

Yeni İnsanlık’ta kurgusal metnin ağırlığı şiirdedir. Derginin şairlerinden çoğu, *İnsan* dergisinde ürün yayımlayan adlardır. Sabahattin Kudret [Aksal], Hasan İzzettin Dinamo, Behçet Necati[gil], M. Niyazi Akıncıoğlu, Cahit Külebi ve Miraç Katırcıoğlu, Hasan Tanrıku’tun *İnsan* dergisinden tanışıklığı olan şairlerdir. Bunların çoğunun şiiri, biçim yönünden geleneksel özellikler taşır; içerikte ise lirik özellikleriyle derginin maneviyatçı söylemine eklenir. Bu şairlerinkiler dışında *Yeni İnsanlık*’ta Kemal Engin, Sefa İçli, Şevket Temoçin, İbrahim Gudu’nun metinleri de yayımlanır. Sonraki yıl-

larda edebiyat dünyasında görünmeyen bu adlar, şiir heveslisi gençlere aittir. Yalnız İbrahim Gudu adının özel bir yeri vardır. Hasan İzzettin Dinamo, bu adın Sıtkı Yırcalı’nın müstearı olduğunu belirtir. *İnsan* dergisinin de yazarlarından olan Sıtkı Yırcalı, *Yeni İnsanlık*’ta “İnsanların Ana Hakları” (S. 3-4) başlıklı bir yazıyla görünür. Dinamo; Yırcalı’nın dergiye “tatlı şiire bulanmış sosyalizan” ve “ılımlı, toplumsal şiirler” gönderdiğini, Tanrıku’tun bunları “solcu şiir” diye yayımlamak istemediğini kaydeder.¹⁰ Onun verdiği bilgiden Sıtkı Yırcalı’nın dergide İbrahim Gudu imzasıyla “Gül Topluyorlar” (S. 2) adlı bir şiiri yayımlandığı saptanabilir. Dergide Necati Cumalı da Ahmet Necati müstearıyla görünür. Dergide Orhan Hançerlioğlu, Rıfat Ilgaz, Suphi Taşhan, Arif Damar¹¹ ve Rüştü Onur’un da şiirleri yayımlanır. Ayrıca Asaf Hâlet Çelebi de, “Sandukalar” ve “Radyo” adlı şiirleri ve kendisiyle yapılmış bir söyleşiyle *Yeni İnsanlık*’ta yer alır. Şiir bahsinde; Yahya Kemal Beyatlı’nın “Gece”, Ahmet Hamdi Tanpınar’ın “Geçen Yaz” adlı şiirleri de iktibas edilmiş

10 Hasan İzzettin Dinamo, *age.*, s. 39.

11 Hasan İzzettin Dinamo, Arif Damar’ın Hasan Tanrıku’tun Türkçe öğretmeni olarak çalıştığı Yenikapı Ortaokulunda öğrencisi olduğunu ve onu kendisine tanıttığını söyler. *age.*, s. 45.

metinler olarak anılmalıdır. Bu iktibaslar, derginin yakın durduğu şiir anlayışını somutlaştırdığı kadar şairlerin şöhretinden yararlanma düşüncesini de akla getirir.

Şiir yönünden zengin olan *Yeni İnsanlık*'ta dört sayı boyunca üç hikâye yayımlanır. Bunların ikisi Baha Dürder ("Tomurcuklar", "Bir!... İki!... Üç!..."), diğeri de Sabahattin Kudret ("Sıkıntı") imzasını taşır. Şiirlerdeki derginin söylemiyle örtüşme durumu, hikâyelerde gözlenmez. Bununla birlikte, hikâyelerin taşraya ve günlük hayata yönelik hassasiyeti dikkati çeker.

Dergideki çevirilerin ufkunu da felsefe ve edebiyat belirler. Pascal'dan "Düşünceler", Pierre Janet'den "Ruhî Tedaviler", A. Labbé'den "Finalisme ve Biologie", Edmond Jaloux'dan "Alman Romanına Dair Notlar", Edmond Seéden "Fransız Tiyatrosunda Realizm Rehberleri" başlıklı yazılar, *Yeni İnsanlık*'ta nelere ilgi gösterildiği hakkında fikir verir. "Klâsik Edebiyatlar-dan" alt başlığıyla sunulan çeviri metinler, derginin hümanist çizgisini kalınlaştırmaya matuf bir çaba olarak değerlendirilebilir. Çeviri metinlere ilişkin eleştirilerde çeviri dili üzerinde yoğunlaşılır. E. Başşipahi imzalı " 'Les Norritures' veya 'Dünya Nimetleri' Hakkında" (S. 2-3) başlıklı yazıda, hem André Gide'in fenomene dönüşmesi hem de çevirideki sorunlar üzerinde durulur. Batılı kaynaklarla temasta, özel isimlerin nasıl yazıldığı ve yazılması gerektiği konusunda yazılmış Oktay Kazanlı imzasını taşıyan "Has İsimlerin Yazılışı Hakkında" (S. 2-3) başlıklı metin, zamanımıza kadar gelen bir soruna dikkat çekildiği için önemlidir.

Yeni İnsanlık'ta güncel sanat olayları, tiyatro gösterileri ve yayın faaliyetleri hakkında yazılan değerlendirme ve değini yazılarıyla güncelin izlendiği görülür. "Edebî / Fikrî Aktüalite" başlıklı bölümde, değinilerle kültür ve edebiyat dünyasındaki gelişmelere dikkat çekilir.

Sonuç

1940'ın ilk aylarında yayın dünyasına giren *Yeni İnsanlık*; kültür, sanat ve edebiyat dergiciliğinde hümanizmin farklı bir yorumunu yansıtmaya bakımdan önemlidir. "Estetik, ahlak, tabiat" kavramlarının klasik hümanizmle yorumlanıp "millî" bir renk verilmek istendiği dergide, Sanayi Devrimi sonrasında yükselen materyalist zihniyet eleştirilir ama yadsınmaz. Bir bakıma teknolojinin insani değerlerle uyumlu bir biçimde geliştirilmesi için öneriler getirilmeye çalışılır. Tabiatı kavrayışta akılcılık benimsenerek "hareket" düşüncesi geliştirilir. Bu yönüyle dergide beliren söylem, idealist değil materyalisttir. Ahlakta panteizme bağlı olan *Yeni İnsanlık*, panteizmin yorumunu

yerli kaynaklarda arar. Derginin düşünsel sacayağını oluşturan üçüncü dayanak estetikte “Bediî Ahlâk Nazariyesi” diye bir görüş ileri sürülmüştür. Bu görüşte, sanat eserinin herhangi bir ideolojiyi vazetmesinin doğru olmadığı gibi eserle ahlaka saldırmanın da kabul edilemeyeceği; sanat eserinin bir ahlak kitabı olmamakla beraber sanatçının ahlaklı olması gerektiği savunulur. Derginin sahibi Hasan Tanrıku’tun “yeni insanlık”ı kurma idealiyle belirlediği bu iddialar, dergide yer alan şiirlerde karşılığını bulur gibi görünür ama bu durum, şiirlerin iddianın uzantısı olarak üretildiğini değil, şairlerin bireysel tutumunu yansıtan lirik havasından kaynaklanır. Şiire göre hayli az olan hikâyeler ise derginin söylemiyle örtüşmez. *Yeni İnsanlık*’taki kurgu dışı metinler, söylemi destekleyici niteliktedir.

Yeni İnsanlık, yayımlandığı dönemde hümanizmin farklı bir yorumunu içermesi ve iddiasını bu yorum üzerinden geliştirmesiyle dikkati çeker. Bununla birlikte, yönlendirici bir dergi olduğu söylenemez. Bu; kısa ömründen kaynaklandığı gibi, kadrosunun gençlerden kurulmasıyla da ilgilidir. Gençlerin bir araya gelmiş olması, özellikle şiirler için dikkat çekici bir gösterge sunar. 1940’larda belirginleşecek “(toplumcu) gerçekçi” şairlerin ilk ürünleri bu dergide yayımlanır ama bu şiirlerde, henüz ne “toplumcu” ne de “gerçekçi” bir hava vardır. Şiir üzerinden izlenen diğer bir gösterge de geleneksel biçim özelliklerine bağlı bazı genç şairlerin ilk ürünleriyle dergide görünmüş olmasıdır.

Yeni İnsanlık, hem yukarıda dikkat çekilen göstergeler açısından hem de ardılarını (haleflerini) hazırlaması bakımından özel ve değerli bir dergidir. Kütüphanelerimizde tam koleksiyonunun bulunmayışı da derginin değerini artırmaktadır.